

İHRACAT POLİTİKAMIZ

M.Erol İYİBOZKURT*

Dünya'da halihazırda yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerde büyümenin gösterdiği en önemli özelliklerden biri mamul mallar üretiminin artışıyla birlikte ihracatlarının artışıdır. 1960'lar ve 1970'lerin başlarında yeni sanayileşmekte olan ülkeler grubunda da benzer izlenimler vardır¹. 1970'li yıllarda adından söz ettiren onikiler grubunun da ihracat artışı ile mamul mallar üretiminde artışlar kaydedilmiştir². Ülkemizde özellikle son üç yılda izlediği ekonomik program çerçevesinde hem mamul mallar hem de tarım mallarında ihracatını artırma çabası içine girmiştir. Ancak 1983'ün ikinci yarısından itibaren ihracat artışının yavaşlaması ihracatımızın sürekliliği ve düzenliliği konusuna dikkatleri çekmektedir. Acaba Türkiye'nin çabaları ne gibi bir sonuç verebilir?

Konu çok boyutludur. Yazının amacı boyutlardan önemli görülenlerin üzerinde durmaktır.

1. MAMUL MALLAR İHRACATI

Yapılan birçok çalışma şu gerçeği ortaya çıkarmıştır: Bugün bile birçok gelişmekte olan ülke, Avrupa'nın ve Japonya'nın XX. yy. başlarındaki teknolojik seviyesinin altındadır. XX. yy. başlarında mamul mallar ihracatının toplam ihracattaki oranı İsviçre'de % 75, Almanya'da % 70, Fransa'da % 46, Japonya'da % 42, İtalya'da % 41, İsveç'te % 30 idi. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin toplam ihracatlarında mamul mallar ihracatının payı 1953'deki % 7 oranından petrol fiyatlarının hemen yükselmesi öncesinde % 20 civarına çıkmıştı³. Gelişmekte olan ülkelerin mamul mallar ihracatlarındaki bu yavaş gelişme büyük bir ihtimalle 1960'lı yıllarda izlenen ithal ikamesi politikası sonucunda yüksek oranlı tarife ve diğer ticareti kısıtlayıcı engellerle mamul mallar ithalatını azaltmayı denemelerinden olmuştur. XX.yy.

* Prof.Dr.; Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

- 1 Yeni sanayileşmekte olan ülkeler grubuna giren Yugoslavya, İspanya, Portekiz, İsrail, Yunanistan, Hong Kong, Güney Kore, Singapur, Tayvan, Arjantin, Brezilya, Şili, Meksika gibi ülkeler girmektedir.
- 2 Onikiler grubuna Sri Lanka, Kıbrıs Rum Kesimi, Tayland, Endonezya, Peru, Ürdün, Uruguay, Malezya, Tunus, Filipinler, Kolombiya, Fas girmektedir.
- 3 A. Maizel, Exports and Economic Growth of Developing Countries, Cambridge: Cambridge University Press, 1968.

hemen başında bugünün gelişmiş ülkelerinin onyedisi tanesinin ortalama tarife oranları % 27-30 civarında, halbuki gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırma için seçilmiş onsekiz tanesinin 1970'lerdeki ortalama tarife oranları % 60-62 kadardır⁴. Böylece gelişmekte olan ülkelerde himaye altındaki ithal ikame mamul mallar üretimi de, dünya piyasalarında rekabet gücü olamayacak bir maliyet yapısıyla ortaya çıkmıştır. Nitekim yapılan çalışmalar gelişmekte olan ülkelerin mamul mallar ihracat seviyesi ile ithalatları üzerindeki tarife oranlarının yüksekliğinin ters orantılı olduğunu göstermektedir⁵. Bu da ithalattaki yüksek tarife oranlarının ithal ikame üretimini daha kârlı hale getirdiğini ve mamul mallar ihracatını engellediği konusundaki beklentiyi destekler görünmektedir. Böyle bir durumda kaynakların ihracat faaliyetlerinden ithalata rakip faaliyetlere kaymasını teşvik ederek, ekonominin ihracat kanalıyla mukayeseli avantajları istismar etmesini engellemektedir.

Türkiye'nin sanayi ürünleri ihracatı son yıllara kadar önemli gelişmeler göstermemesine rağmen, son yıllarda kayda değer gelişmeler olmuştur. Toplam ihracat içinde sanayi ürünlerinin payı 1976 yılında % 30,4, 1980'de % 36,0, 1981 yılında % 49,0 iken 1982'de % 60,0'ı bulmuştur. Tarife oranları da bazı kesimlerde oldukça yüksek olmasına rağmen 1967 girdi-çıkıtı tablosuna dayanarak hesaplanan nominal gümrük tarifeleri oranının ithalat kıymetlerine göre ağırlıklı ortalaması Türkiye için % 37'dir⁶.

Gelişmekte olan ülkelerin mamul mallar ihracatlarının ihracatçı ülkenin nüfusu, fert başına gelir seviyesi ve nüfus yoğunluğunun doğru orantılı (pozitif korelasyon ilişkisi), buna karşılık okuma yazma oranının ters orantılı (negatif korelasyon ilişkisi) olduğu yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır⁷.

Nüfus ihracatçı ülkenin yurtiçi pazarı için sonderece önemlidir. Nüfus bakımından geniş ülkelerin ölçek ekonomilerini daha kolay istismar ederek, daha çok rekabetçi olabilecekleri ekonomik fonksiyonlarda daha fazla istihlaslaşmaya yönelebilecekleri ortadadır.

Fert başına gelir, ihracatçı ülkenin ekonomik kalkınma seviyesini yansıtarak, ülkenin altyapı etkinliği, yönetim mahareti, dünya ticaretinde rekabet etkinliği hakkında fikir verir. Ayrıca fert başına gelir seviyesi yüksek olan ülkenin de üretim seviyesinin yüksek olma ihtimali büyük olacağına göre ihracatına yönelik malların ülkede bulunma imkânında fazladır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin mamul mallar ihracatıyla fert başına gelir seviyesinin doğru orantılı olması normal karşılanabilir.

Nüfus yoğunluğu değişkeni ise, nüfus yoğunluğu çok olan ülkelerin mamul mallarda ihtisaslaştıklarını, buna karşılık nüfus yoğunluğu düşük ülkelerin birincil ve tarımsal mallar ile toprak yoğun mallarda ihtisaslaştıklarını açıklar.

4 T.K. Morrison, *Manufactured Exports for Developing Countries*, New York, Proeger, 1976.

5 S.P. Magee, "Prices, Incomes and Foreign Trade", in Kenen, P.B., Ed., *International Trade and Finance: Frontiers for Research*. New York: Cambridge University Press, 1975: s. 175-252.

6 M.E. İyibozkurt, *Efektif Himaye Oranları ve Türkiye Uygulaması*, Bursa 1975.

7 T.K. Morrison, a.g.k.

Okur-yazar oranı ile mamul mallar ihracatı arasındaki ilişki ise şu şekilde açıklanabilir: Gelişmekte olan ülkeler kalifiye olmayan, ücreti düşük işgücünün yoğun olarak kullanıldığı mamul mallarda daha çok ihtisaslaşmaya gitmektedirler.

Türkiye'nin ihracatlarında önemli atılımlar yapmış söz konusu ettiğimiz gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırılması ihracata yönelik ekonomi politikası izlemesi açısından, nüfus, nüfus yoğunluğu, okur-yazar oranı kriterleri yönünden olumlu, fert başına gelir kriteri yönünden bir dereceye kadar olumsuz görüntü vermektedir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında fert başına gelir kriterinin olumsuz görüntü vermesi Türkiye'nin ihracata yönelik politikasını ekonomik büyüme ve kalkınma politikasıyla bütünleştirerek yürütmesinin gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ihracata yönelik politikanın kalkınma politikasıyla bütünleştirilerek yürütülmesi zorunluluğu, ülkenin mal ihracatını kolaylaştırıp teşvik eden, döviz tasarrufu sağlayan uluslararası taşımacılık ve sigortacılığın geliştirilmesinde de kendini göstermektedir. Dünya navlun ve sigorta faktörü (ithalat cif/ithalat fob) 1950'de 1.100'den 1980'de 1.071, 1981'de 1.070'e düşmüştür. Ülkemizde navlun-sigorta faktörü 1950'de 1.130'dan 1980 ve 1981'de 1.140'a yükselmiştir. Ülkemiz dünyada navlun ve sigorta faktörü en yüksek olan ülkelerden biridir. Halbuki sanayileşmiş ülkelerde bu faktör 1950'de 1.080'den, 1980'de 1.058 ve 1981'de 1.056 ya düşmüştür.

Diğer taraftan okur yazar oranı dikkate alınırrsa, Türkiye'nin işgücünün yoğun (bir ölçüde kalifiye olmayan) olarak kullanıldığı sanayilerde ihracata yönelik politika izlemesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerde otomasyonun hızla artması, işgücünün büyük ölçüde serbest bırakılması sonucunu doğurarak işgücü yoğun sanayilerdeki ihtisaslaşmayı işgücü yoğun (kalifiye ya da değil) diğer ülkelere bırakma eğilimini ortadan kaldırmaktadır. Nitekim bir süre önce gelişmekte olan ülkelerin ihtisaslaşma alanına bırakılması söz konusu olan tekstil sanayiinde gelişmekte olan ülkelerin izledikleri himayeci politikalar bu düşüncelerin fiiliyata yansımalarıdır. Belgrat'taki son UNCTAD toplantısında gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere giden sanayilerin otomasyon sonucunda kendilerinde oluşacak işgücü fazlaları dolayısıyla tekrar kendilerine döneceğini beklediklerini açıkça dile getirmişlerdir.

2. DÜNYA İHRACATINDAKİ PAY

Türkiye'nin ihracatını yönlendirmede göz önüne alması gereken önemli etkenlerden biri dünya ticaretinin gelişme durumudur. Dünya ticareti 2. Dünya Savaşından sonra hızla artmıştır. Uluslararası ticaretin bu büyüyen öneminin bir ölçüsü cari fiyatlarla mal ihracatlarının yine cari fiyatlarla gayrisafi yurtiçi üretime oranlardaki değişmelerdir. Bu açıdan bakıldığında ihracatın gayrisafi yurtiçi üretime oranlarının nispi sıklık dağılımları önem arzeder. Bir bütün olarak dünyanın ihracat / GSYMH oranları 1960-80 arasında yükselmelere yöneliktir. Ancak esas artışlar 1970-80 döneminde olmuştur. İhracat / GSYMH oranının % 30'u aştığı ülkelerin yüzdesi 1960 yılında % 19 iken, 1970'de % 24'e ve 1980'de % 35'e yükselmiştir.

Sanayi ülkelerinin ihracat/GSYMH oranlarının nispi sıklık dağılımı da yukarıya doğru oldukça düzgün trend izlemişlerdir. 1960 ve 1970 de ilgili oranları % 30'dan fazla olan ülkelerin yüzdesi % 10 iken, 1980'de % 25 olmuştur.

Petrol ihracatçısı ülkelerin ihracat/GSYMH oranlarının dağılımındaki başlıca değişiklikler büyük ölçüde petrol ürünlerinin değer ve miktarındaki artışlar yüzündendir. İhracat/GSYMH oranları % 30'un üzerinde olan petrol ihracatçısı ülkelerin yüzdesi 1960 yılında % 16,7 iken, 1970'de % 50'ye ve 1980'de ise % 100'e çıkmıştır.

Petrol ihracatçısı olmayan gelişmekte olan ülkelerin ihracat/GSYMH oranlarının nispi sıklık dağılımı 1960-80 arası dönemde fazla bir değişikliğe uğramamıştır. İhracat/GSYMH oranları % 30'u aşan ülkelerin yüzdesi 1960'da % 21,7 iken, 1970 de % 23,8, 1980 yılında ise % 30,0 olmuştur.

Dünya ticaretinin gelişimine bir göz atmak sanayileşmiş ülkeler, petrol ihraç eden ülkeler ve petrol ihracatçısı olmayan gelişmekte olan ülkelerin ticaretlerindeki değişimleri ana hatlarıyla gösterebilir.

İkinci Dünya Savaşının hemen ardından 1950 yılında dünya ihracat değeri (SSCB ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri hariç) 58 milyar ABD doları idi. 1950'yi izleyen on yılda dünya ihracatının değeri yaklaşık 116 milyar ABD dolarına ulaşarak iki katına çıkmıştır. Bu dönemde ihracat değerindeki ortalama yıllık birleşik büyüme oranı % 7,1 ve ihracat miktarındaki ortalama yıllık birleşik büyüme oranı ise % 6,4 olmuştur. 1960-70 döneminde yıllık büyüme oranı % 9,4 olmuş ve dünya ihracat değeri 285 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Dünya ihracat miktarındaki büyüme oranı bu dönemde % 7,9 olmuştur. 1960-70 arası ihracat değerindeki bu artışlar çok önemli olmasına rağmen 1970'lerde gelişmeler çok daha göze batıcıdır. Dünya ihracat değeri 1970-80 arası 6 katına çıkarak ihracatın yıllık artış oranı % 20,7 olmuştur. 1980'de dünya ihracat değeri 1.868 milyar ABD doları idi. Bununla beraber miktar artışları dikkate alınınca 1970'li yıllarda ihracat artışlarında bir yavaşlama görülmektedir. 1970-80 arası ihracat miktarındaki artış ortalama % 5'tir.

1950-80 döneminde dünya ihracat değerindeki ortalama yıllık nominal büyüme oranı % 12,3 olmuş, reel büyüme oranı ise ancak % 6,7'ye ulaşmıştır. Buna rağmen reel değerdeki ortalama yıllık artış, dünya üretim artışından oldukça yüksektir. Bu oran aynı zamanda dünya nüfusunun büyümesinin de birkaç kat üstündedir.

Otuz yıllık süre içinde, yirmi sanayi ülkesi ihracat değerlerinde yıllık ortalama % 12,5 büyüme sağlamışlardır. 1950 ve 1960'larda sanayi ülkelerinin büyüme oranı petrol ihraç eden ve etmeyen gelişmekte olan ülkelere göre fazla idi. Bu durum 1970'lerde petrol fiyatları ve aynı anda ilkel ve tarımsal mal fiyatlarının yükselmesi sonucunda tersine döndü. Sanayi ülkelerinde hızlı büyüme ve enflasyona yol açtı. Böylece sanayileşmemiş ülkelerin ihracat gelirleri rekor seviyelere ulaştı.

Sanayileşmiş ülkeler, petrol ihraç eden ülkeler ile petrol ihracatçısı olmayan gelişmekte olan ülkelerin farklı büyüme oranları dünya ticaretinin dağılımını da değiştirdi. Sanayileşmiş ülkeler dönemin başında dünya ihracat değerinde % 62,9 paya sahiptir. Petrol ihraç eden ülkelerin yüzde 3,8, petrol ihraç etmeyen gelişmekte olan ülkeler için ise % 29,1 idi. 1980'li yıllarda sanayileşmiş ülkeler dünya ihracatının % 66,3'ünü temin ediyorlardı. Diğer taraftan petrol ihraç etmeyen gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretindeki payları otuz yıl süresince oldukça azalma gösterdi ve 1980'de dünya ihracatındaki payları % 16,7'ye indi.

1950'lerden 1970'lerin başlarına kadar petrol ihraç etmeyen ülkelerin dünya ticaretindeki paylarındaki azalma sanayi ülkeleri tarafından emilmiştir. 1973'lerde petrol fiyatlarındaki üç kat artış ve petrol fiyatlarının yüksek oranlarda artmaya devam etmesi 1980 yılında petrol ihraç eden ülkelerin dünya ihracat değerindeki payını % 15,9'a ulaştırmıştır. Böylece 30 yıl öncesinin oranı da iki katına yükselmiş oluyordu. 1970'lerin çoğu ve 1980'in ilk yıllarındaki petrol ihraç eden ülkelerin dünya ticaretindeki paylarındaki yükselme sanayi ülkelerinin paylarındaki düşmeden dolayı idi.

Son otuz yılda petrol ihracatçısı olmayan gelişmekte olan ülkelerin ticaretindeki büyüme uluslararası ticarete giren ilkel mal fiyatlarındaki artışlarla büyük ölçüde ilgilidir. Bu malların fiyatları sanayi ülkelerinin büyümelerine, iklim koşullarına bağlıdır. İki faktörde birincil mal üreticilerinin kontrolleri dışındadır. Sonuçta ihracat fiyatlarındaki dalgalanmaları önceden tahmin edilemeyen ve ihracat gelirleri geniş ölçüde dalgalanan petrol ihracatçısı olmayan gelişmekte olan ülkeler uluslararası mal piyasalarında kullandıkları döviz kurlarında büyük dalgalanmalarla karşılaşmışlardır.

Dünya ihracatındaki bu gelişmelere ek olarak, Türkiye'nin ihracatçı ülke olma yolunda ilerleyebilmesi için kendisini ihracatçı ülke yapma girişim ve gayretleri yanında, dünya ticaretinde çeşitli ülkelerin paylarındaki değişimleri dikkatli bir gözle izlemesi gerekmektedir. Çünkü, Türkiye'nin ihracat payını artırması toplam dünya ihracatında şu ya da bu ülke ya da ülkelerin paylarından bir kısmına ortak olması anlamına gelmektedir.

İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllarda dünya ticaretinde çeşitli sanayi ülkelerinin nispi paylarında esaslı değişiklikler olmuştur. Genel olarak ABD ve İngiltere'nin paylarında nispi bir azalma Japonya ve Batı Almanya'nın paylarında önemli artışlar, Fransa ve İtalya'nın paylarında ise küçük bazı artışlar kaydedilmiştir.

Savaş sonrasının ilk yıllarında dünya ticaretine ABD ve İngiltere hakimdi. 1950 yılında ABD'nin ihracatı dünya ihracatının % 17,8'i İngiltere'nin ise % 11,0 idi. 1981 yılında ABD'nin yüzdesi % 12,7; İngiltere'nin ise aynı yılda % 5,7'e düşmüştür. Buna karşılık Batı Almanya ve Japonya'nın payları, ABD ve İngiltere'nin paylarındaki azalışı dengelemek üzere artmıştır. Batı Almanya'nın dünya ihracat toplamı içindeki payı 1950'lerde % 3,4'den 1981'de % 9,6'ya yükselmiştir. Japonya'nın aynı yıllarda ihracattaki payı % 1,4'den % 8,2'ye çıkmıştır. İtalya ve Fransa'nın paylarındaki artışlar daha küçük olmasına rağmen, önemliydi. İtalya'nın ihracattaki payı % 2,08'den % 4,00'a çıkmış, Fransa'nın ihracattaki payı % 5,32 iken, % 5,60 olmuştur.

Gelişmekte olan yeni sanayileşmekte olan ülkelerin de dünya ticaretindeki paylarında bazı gelişmeler görülmüştür. Bu ülkelerin 1966 ve 1981 yıllarında dünya ihracatındaki payları; Güney Kore (% 0,13; % 1,01), Singapur (% 0,12; % 1,10), Hong Kong (% 0,63; % 1,14), Meksika (% 0,63; % 0,80), Brezilya (% 0,89; % 1,03), İspanya (% 0,64; % 1,06), Yugoslavya (% 0,63; % 0,57), Portekiz (% 0,32; % 0,22), İsrail (% 0,26; % 0,28), Yunanistan (% 0,21; % 0,22), Arjantin (% 0,82; % 0,41) şeklindedir.

Benzer gelişmeleri onikiler grubu adını alan ülkelerde de görüyoruz. Onikiler grubunda giren ülkelerin ihracatlarının 1966 ve 1981 yılları için dünya toplamının

daki payları da şu şekildedir; Sri Lanka (% 0,18; % 0,05), Kıbrıs Rum Kesimi (% 0,04; % 0,03), Tayland (% 0,36; % 0,35), Endonezya (% 0,35; % 1,16), Peru (% 0,39; % 0,19), Ürdün (% 0,01; % 0,04), Uruguay (% 0,10; % 0,05), Malezya (% 0,50; % 0,59), Tunus (% 0,07; % 0,12), Filipinler (% 0,43; % 0,30), Kolombiya (% 0,26; % 0,16), Fas (% 0,22; % 0,11)'dir.

Türkiye'nin ise ihracatta 1950'de % 0,45 olan payı 1966'da % 0,25'e, 1980'de % 0,15'e inmiş, 1981'de tekrar % 0,25 olmuştur.

Gelişmekte olan yeni sanayileşmekte olan ülkelerle onikiler grubuna ait yüzdelerden, ihracata yönelik politika uygulayanların önemli bir kısmının ihracat paylarının arttığı, diğer bazılarının ise esaslı değişiklikler göstermediği, çok az bir kısmının ise paylarının azaldığı anlaşılmaktadır. Hem bu ülkelerin hem de gelişmiş ülkelere ait yüzdeleri Türkiye'nin dünya ihracatındaki gelişmelerden pay alamadığını göstermektedir. Halbuki serbest piyasa ekonomisini benimsemiş, dış ticarete açık bir ülkenin refahını artırabilmesi için dünya ihracatındaki artışlardan ekonomik potansiyeline göre pay alması, bu paralelde de ithalatını artırması zorunludur. Rakamlar ülkemizin ihracata yönelik politika da ısrarlı olmasını, ekonomik yapı ve potansiyellerin benzerliği dikkate alınarak kısa dönemde İspanya'nın, uzun dönemde de İtalya'nın paylarının amaç edinilmesi gerektiğini göstermektedir.

3. DIŞ ETKENLERİN ETKİSİ

Türkiye'nin ihracata yönelik çabaları arasında dikkate almak zorunda olduğu önemli unsurlardan birisi de sanayi ülkelerindeki ekonomik faaliyetlerin petrol üreticisi olmayan ülkelerin mal fiyatları ve ticaret hadlerine etkisidir. Yapılan incelemeler sonucunda, sanayileşmiş ülkelerin sanayi üretimindeki yüzde değişimlerle petrol ihracatçısı olmayan ülkelerin toplam mal üretimleri ve ticaret hadleri arasında önemli ölçüde ve dolaysız bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır. Bağlantı tarımsal hammadde fiyatlarında en güçlü, buna karşılık içecek ve yiyecek fiyatlarında en zayıf hissedilmiştir. Örneğin, 1971-74 döneminde petrol ihracatçısı olmayan gelişmekte olan ülkelerin ticaret hadleri % 1,5 yükselmişken (mamul mal ihracatları dahil), aynı dönemde mal fiyatlarındaki artış % 122,2'dir. İkisi arasındaki farkın temel nedeni petrol ihracatçısı olmayan gelişmekte olan ülkelerin ithalat fiyatlarındaki artışlardan ötürüdür. İthalat fiyatlarındaki artışın büyük bir kısmı ise petrol fiyatlarındaki yükselmeleri yansıtmaktadır. Bu dönemde petrol fiyatlarındaki artışlar dolaylı ve dolaysız ithal fiyatlarını etkilemiştir; çünkü artışların çoğu sanayi ülkelerinin ihracat fiyatları yoluyla bu ülkelerin ithalat fiyatlarına yansımıştır. Buna benzer durumları (yukarıda "dünya ihracatındaki pay" başlığı altında da kısmen gördüğümüz üzere) aynı ölçüler de olmasa da diğer birçok dönemde izlemek mümkündür. Ülkemizin ihracatı da izlendiğinde gelişmiş sanayi ülkelerindeki ekonomik faaliyetlerin etkisini dönemlere göre görmek mümkündür.

Gelişmekte olan ülkelerde ihracatın gelişmesine etki eden önemli dış etkenlerden birisi de yabancı sermayenin ülkeye gelme durumudur. Çünkü hem tarım hemde mamul mallar üretiminin artması ihracat için zorunludur. Yetersiz sermaye birikimi, yatırımlarda döviz ihtiyacı ve teknik bilgi düzeyinin düşüklüğü bu ülkelerin yabancı sermayeye gereksinmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Yabancı sermaye de

sadece iç koşullara göre değil, dış koşullarada bağlıdır.

Yabancı sermayenin gelişi için gerekli olan koşullar gidilecek ülkedeki kâr oranlarının yüksekliği, talebin büyük ve devamlı oluşu, temel hammaddelere yakınlık, verimi yüksek ücreti düşük ucuz işgücü v.b. unsurlardır. Ancak çoğu kez yabancı sermayenin ana ülkeden çıkışını ekonomik şartların elverişsizliği (ekonomik durgunluk ve işsizlik gibi) engeller. Birçok ülkede işçi sendikaları sermayenin ülke dışına çıkmasını istemezler. İşçi sendikalarının güçlü oldukları ülkelere birçok halde sermaye çıkışına kısıtlamalar getirildiği görülmektedir.

4. SONUÇ

Son yıllarda ihracatımızı teşvik politikası; ihracat kredilerinin geliştirilip, ihracat faizlerinin indirilmesi, ihracatçılara kazandıkları dövizin bir kısmını ithal için kullanmayla, ihracat gelirlerinden bir kısmını dışarıda tutma hakkının verilmesi, ihracat vergi iadelerinin geliştirilmesi, ihracattaki bürokratik formalitelerin ve işlemlerin azaltılması gibi teşvik önlemleri şeklindedir. Özellikle 1974 ve 1979 petrol şokları ile içine düşülen döviz darboğazını aşabilmemiz için izlenen döviz kazançlarımızı artırma politikası ve teşvikleri çok yerinde ve zorunludur. Ancak bunlar, tamamlayıcı unsurlar olmalarına rağmen, uzun dönemli bir ihracat politikası olarak düşünülmemelidir. Uzun dönemli *ihracat politikamız, dünyadaki gelişmeleri ve dış etkenleri dikkate alan ülkemizin üretim ve büyüme politikalarıyla entegre edilmiş bir şekilde* ele alınmalıdır. Bunun içinde ihracat politikamız üretimi geliştirme, ürün geliştirme, pazar geliştirme politikalarını içermeli, ulaştırma faaliyetlerindeki darboğazları giderici çalışmaları kapsamalıdır. Üretimi geliştirme, üretimde dış pazarların dikkate alınmasını; ürün geliştirilmesi, dış satımı mümkün malların üretilmesini; pazar geliştirilmesi, pazar payının artırılması ve pazarlama faaliyetlerini kapsadığı gibi dayanıklı tüketim malları için bakım, tamir, yedek parça servis hizmetlerini de kapsar. Ayrıca üretici ihracatçılara ihracata konu olan mamul mallar için dünya fiyatları ile girdilerin (ara malları ve hammaddeler) sağlanması, ihracata dönük üretimin ağır basacağı tesislerin makine ve teçhizat ithalatlarında gümrük vergisi kolaylıklarının tanınması gereklidir. Kısaca gümrük tarife mevzuatımızda ihracat politikamızı tamamlayacak şekilde yeniden gözden geçirilmelidir.

Uzun dönemli olarak düşünülmesi gerekli önlemlere ek olarak başlangıçta, birçok hükümetin programlarında yer alan ihracat sigortası üzerinde de durulmalıdır. İhracat sigortası ihracatımızı sürekli ve düzenli hale getirirken, ihracatla üretim ve büyüme politikasını bütünleştirmede etkin bir rol oynayabilir. İhracat sigortasında ihraç mallarının sevkini takiben oluşabilecek doğal, ticari, politik ve ekonomik risklerin asgariye indirilmesi, ihraç mallarının bedelinin tahsis edilememesi halinde devletin bunları ödeyeceğine dair güvence ve ayrıca ihracat kredilerine çeşitli risklere karşı devletin ihracat kredi sigortası mevcuttur. Günümüzde dünya piyasalarında kredili satışların arttığı düşünülürse ve özellikle dünya piyasalarına yeni yeni girmeye başladığımız dikkate alınıp kredili satışlar yoluyla ihracatımızı artırma imkânlarının yükselebileceği gözardı edilmezse, kredili satışlara karşı ihracat sigortasının önemi ortaya çıkar. Çünkü kredili satış riskide beraberinde getirir. Dünyadaki ekonomik, ticari ve politik konjonktür nedeniyle yurt dışına satış yapmak yurtiçine

oranla daha risklidir. İhracat sigortası riskleri hafifleterek ihracatçının korunmasını ve ihracat olayının teşvikini sağlar. Özellikle ülkemizin kredili satışlara konu olan sanayi ürünleri ihracatının düzenli ve sürekli artırılmasında ihracat sigortasının önemi ortadadır.

KAYNAKLAR

- J. Bhagwati, Ed., *The New International Economic Order: The North-South Debate*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1977.
- R.E. Caves, *International Corporations: The Industrial Economics of Foreign Investment*, *Economica*, N.S. 38, February 1971, s. 1-27.
- IMF, *International Financial Statistics'ler ile Supplements on Trade Statistics*.
- M.E. İyibozkurt, *Efektif Himaye Oranları ve Türkiye Uygulaması*, Bursa, 1975.
- R. Karluk, *Türkiye'de İhracatı Artırma Politikası*. Türkiye İktisat Kongresi -II- Dış Ekonomik İlişkiler Komisyonu Tebliğleri, 2-7 Kasım 1981, İzmir, s. 47-86.
- A. Maizel, *Exports and Economic Growth of Developing Countries*, Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- P.J. Barker, A. Cotterrel, G. Dennis, D. Uewellyn, C. Milner, P. Maunder, Ed., *The Core Studies of International Economics*, London 1980.
- T.K. Morrison, *Manufactured Exports for Developing Countries*, New York: Praeger 1976.
- N. Serin, *İhracatı Artırma Politikası*, 2. Türkiye İktisat Kongresi II-Dış Ekonomik İlişkiler Komisyonu Tebliğleri, 2-7 Kasım 1981, İzmir, s. 37-46.